

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2016

YEARBOOK

2016

ГОДИНА 7

VOLUME VII

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2016
YEARBOOK

ГОДИНА 7

VOLUME VII

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

доц. д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

доц. д-р Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

доц. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Сузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, лектор д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица Негриевска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р
Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донеv
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

**YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strossmayer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Beganovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD, lecturer Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva, MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasova

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste

Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

- Марија Кусевска, Билјана Ивановска, Нина Даскаловска**
ГОВОРОТ НА ИЗУЧУВАЧИТЕ НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК
НАСПРЕМА ГОВОРОТ НА РОДЕНИТЕ ГОВОРТЕЛИ 7
- Марија Леонтиќ**
МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ТУРСКИТЕ ЛЕКСИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ
ВО ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК..... 17
- Даринка Маролова**
СИНТАКСИЧКА ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ 27
- Светлана Јакимовска**
КОН ПРЕВОДОТ НА „ЛЕНКА“ ОД КОЧО РАЦИН НА ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК 33

Книжевност

- Толе Белчев, Александра Трајанова**
НАРАТОРИТЕ И НАРАТЕРИТЕ ВО РОМАНОТ
„БАБАЦАН“ ОД ЖИВКО ЧИНГО..... 47
- Снежана Петрова**
THE ORIGINALITY OF DRAMATIC ACTION (dispositio) 61
- Ева Ѓорѓиевска**
ИДЕНТИТЕТОТ НА АЛБЕРТИНА ИЛИ ЗА НЕДОЛОВЛИВАТА
СТВАРНОСТ КАЈ ПРУСТ 71
- Толе Белчев, Ранко Младеноски**
„МАКЕДОНСКА КРВАВА СВАДБА“ –
НОВИ ИНТЕРПРЕТАТИВНИ АСПЕКТИ..... 85

Методика

- Весна Продановска Попоска**
УЛОГАТА НА ПРАВИЛНИОТ ИЗГОВОР ПРИ КОМУНИКАЦИЈАТА
НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК ИЗУЧУВАН КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК 97

СИНТАКСИЧКА ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ

Апстракт. Синтаксичката повеќезначност, како еден од видовите повеќезначност е доста непознат феномен за македонската лингвистика. Поаѓајќи од синтаксичката повеќезначност, пред сè во германската лингвистика, ние направивме едно поопширно истражување, применувајќи ги теоретските објаснувања и поделби/потподелби на странските лингвисти (овде пред сè мислиме на германските) во македонската наука за јазикот. Ова истражување има за цел да укаже на присутноста на синтаксичката повеќезначност во македонскиот јазик, преку вршење на семантичка анализа на примери од секојдневниот живот. Иако е ретко препознатлив, овој феномен сепак може да доведе до попречувања во текот на комуникацијата.

Клучни зборови: *повеќезначност (амбивитет), синтаксичка повеќезначност, синтаксичко значење, зависни релации, еднозначност.*

Вовед

Текстот, било говорен или пишуван, се состои од искази кои најчесто се реализираат како реченици што носат одредени содржини. За да може да се каже дека реченицата поседува едно значење не е доволно само да постои извесна количина на зборови (на пр. *Горан, Јован, го среќава*), ниту пак тие зборови да се дадени по одреден редослед (на пр. *Горан го среќава Јован*). Реченичните значења, вистина, произлегуваат од збирот на значењата на поединечните зборови² т.н. принцип на композиционалност (Шварц/Хур, 2001:117) или принцип на значенската композиција (Луцаер, 1985:136), но за да бидат целосни, неопходно е и нешто друго, имено воспоставување на внатрешни релации меѓу реченичните членови (на пр. меѓу *Горан* и *Јован* да се остварува релација предмет-директен објект, а не обратно). Со други зборови, реченичните значења се состојат од значењата на поединечните реченични елементи и од нивните констелации во речениците.

Синтаксичкото значење, пак, произлегува од зависните релации³ меѓу реченичните членови и од видот на нивните синтаксички врски. Вандрушка

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Значењето на зборот го дава семиотскиот триаголник на Огден и Ричардс (според Шице, 2009:34) кој се состои од: симбол, референт или објект и претстава или поим.

³ Под зависна релација овде не се подразбира само директна или индиректна нареденост или подреденост на еден елемент во однос на друг, туку во одредени случаи и заедничка зависност на елементите од трет елемент.

(1997:19) смета дека синтаксичкото значење на знакот произлегува од неговата функционално определена синтаксичка категорија, која одредува каде може тој да се употреби.

Повеќезначност, поим и видови

Особината на изразите да можат да се интерпретираат повеќекратно се нарекува повеќезначност или амбигвитет. Фриз (1980:4) под повеќезначност подразбира морфема, збор, секвенца, реченица итн. што може да се интерпретира на повеќе начини, независно од тоа дали овие повеќекратни начини на интерпретирање се однесуваат на извесна граматичка конструкција или на изолирани зборови што се јавуваат во рамките на контекстот. Со други зборови, да можат да се карактеризираат зборовите или зборовните групи како повеќезначни или амбигни, значи да имаат најмалку две јасно одделени значења како што, на пример, македонската именка вила може да значи ‚викендица‘ или ‚вид алат‘. Како индикатор за потенцијалната повеќезначност на елементите во еден јазик се смета бројот на нивните преводни можности, кој заедно со фактот дека е мал бројот на еднозначните зборови се потврдува само со еден краток поглед во кој било двојазичен речник. Тогаш ќе се согледа дека за еден збор од еден јазик речникот нуди повеќе од еден збор на друг јазик.

Видови повеќезначност во македонскиот јазик

Како основни видови повеќезначност во македонскиот јазик можат да се наведат следниве: лексичка, морфолошка, синтаксичка, семантичка, референциска, лажна и прагматска (повеќе кај Маролова, 2011).

Лексичката повеќезначност се однесува на сите информации што му се подредени на зборот, како и на веќе лексикализирани конструкции, составени од два или повеќе одделни зборови. Во рамките на лексичката повеќезначност се опфатени: полисемијата, хомонимијата, хомофонијата, хомографијата, композициската повеќезначност, деривациската повеќезначност, идиоматската повеќезначност, значенските поместувања (метафора, метонимија, иронија) и непрецизноста.

Морфолошката повеќезначност се јавува во рамките на флексијата и тоа на нивото на конјугација во македонскиот јазик, кога конјугациските наставки допуштаат повеќе од една интерпретација: *Дојде рано (ти/тој/таа/тоа)*.

Синтаксичката повеќезначност е појава на повеќе од една семантичка интерпретација на група лексеми, меѓусебно комбинирани според одредени синтаксички правила.

Семантичката повеќезначност. Во најтесна врска со семантиката на реченицата се доведува т.н. семантичка повеќезначност или амбигвитет на скопос. Реченицата *Секој човек сонува за една жена.* е интересен пример за повеќезначна реченица, чии варијанти се состојат од исти зборовни низи со исти

морфосинтаксички функции, значи, од иста површинска струкура, но сепак останува нејасно дали се мисли на тоа дека секој човек сонува за истата жена или дека секој човек си сонува за засебна жена. Семантичката повеќезначност може да се должи и на различната интерпретација во однос на рестриктивноста.

Референциската повеќезначност е присутна тогаш кога не е јасно на кој збор или на која синтагма се однесува еден реченичен член. (Хандверкер, 2004:364). Така, во примерот: *Ако твојата ќерка ја допре оваа вазна ќе ја уништам* е присутна референциската повеќезначност, затоа што не е јасно на кој од елементите се однесува кратката заменска форма *ја*, дали на твојата ќерка или на оваа вазна. Ризикот од појава на оваа проблематика е особено голем кај некои зборовни поткласи како што се: личната, присвојната и показната замена, затоа што некогаш не е јасно кои зборови во текстот ги заменуваат. Нивната целосна комуникациска вредност се постигнува дури со аналитички операции што ја откриваат релацијата меѓу ваквите зборовни поткласи и формите на кои тие се однесуваат.

Лажната повеќезначност (псевдоамбигвитет) постои кога за време на синтаксичката и семантичката анализата при восприамањето на одредена реченица привремено се отвораат повеќе можности за нејзино интерпретирање, а кон крајот на реченицата бројот на варијатите се редуцира на една: *Ана не пристигна*. [пауза] *на време*.

Прагматската повеќезначност е во тесна врска со намерата на говорителот. Така, реченицата: *Овде е студено* може да се смета за пофалба за уредот за ладење, дека лади добро или за израз на студ.

Различни манифестации на синтаксичката повеќезначност

Синтаксичката повеќезначност, која Агрикола (1968:3) уште ја нарекува полисинтаксичност – затоа што формалната база на синтаксичката структура на една реченица, според него, ја чинат синтаксички релевантните значенски компоненти на збороформите и нивните линеарни низи дадени во текстот – произлегува оттаму што со синтаксичката анализа на јазичните знаци кои се меѓусебно комбинирани според одредени синтаксички правила им се припишуваат повеќе од една синтаксичка интерпретација и што според Колер (2001:142) хиерархиските релации во синтагмата или во реченицата не се еднозначни.

Според Агрикола (1968:62), оваа појава се среќава: прво, кога се воспоставуваат истовремено две или повеќе релации на зависност меѓу реченичните членови: на пр. *Роберт гледа дека трчам иако има магла* (концесивната реченица *иако има магла* може да се однесува и на главната реченица *Роберт гледа* и на зависната реченица *дека трчам*, па следствено на тоа е различно и значењето *трчам* и покрај *маглата* / *Роберт гледа и покрај маглата*); второ, кога е различен видот на релациите меѓу елементите: *Секој се вљубува во Виена* (*во Виена* како предлошки објект / прилошка определба

за место); и трето, кога постојат повеќе релации чиј вид не може да се определи еднозначно: *На прозорецот висеи долго перде* (*долго* може да биде придавски атрибут на именката *перде* или прилошка определба за време како реченичен член).

Синтаксичката повеќезначност може да се дефинира и од аспект на површинска, односно длабинска структура. Разликувањето на површинската од длабинската структура е од суштинско значење за семантичката анализа на синтаксичката повеќезначност (Енгелкамп, 1973:29), па и воопшто на зборовите, синтагмите и речениците. Од тој аспект синтаксичката повеќезначност се дефинира како ситуација кога една комплексна структура придржувајќи се до синтаксичките правила може да репрезентира две различни семантички структури, а не може длабински да се идентификува како еднозначна.

Притоа е многу важно да се прави разлика меѓу граматичките повеќезначни и неграматичките еднозначни реченици. Реченицата *Може ли да го пробам фустанот во ковчетот?* и покрај граматичката коректност не постигнува еден комуникациски ефект⁴, туку два: според првиот, некој сака да го проба фустанот што се наоѓа во ковчетот, а според вториот, некој сака да го проба фустанот во ковчетот, а не во гардеробата, на пример. Во првиот случај предлошката синтагма *во ковчетот* е локален атрибут на директниот објект *фустанот*, а во вториот е локална определба на глаголот *пробува*. Поради тоа, оваа реченица е синтаксички повеќезначна. А очигледно е дека реченицата: *Јас вчера оди на театар* е граматички некоректна затоа што се коси со правилата на македонскиот јазичен систем, но сепак постигнува еден комуникациски ефект, како резултат на еднозначноста на сите релации во неа. Тоа значи дека оваа реченица е синтаксички еднозначна.

Постапки на моносемирање кај синтаксичката повеќезначност

Синтаксичката повеќезначност во комуникацијата може да се моносемира на повеќе начини: со пермутирање, односно промена на редоследот на зборовите, на пр. *Жената го демнеше со секира крадецот*. Наместо *Жената со секира го демнеше крадецот* или *Жената го демнеше крадецот со секира.*; со преферирање на една од варијантите, најчесто на збороредот подмет-прирок-предмет, на пр. *Жената ја гледа мачката.*; со употреба на некои фонетски средства, како што се паузите, акцентот, интонацијата и сл. на пр. *Гледам дека трчаи* (пауза) *иако врне*; со некои лексички средства, на пр. *Писмото беше земено од страна на Коле*, наспрема *Писмото беше земено од Коле*; со парафрази: *Матеј го донесе автомобилот што беше произведен во Минхен*, наспрема *Матеј го донесе автомобилот од Минхен*; со отстранување на причинителот на синтаксичката

⁴ Постигнувањето на еден комуникациски ефект, кој според Јегер (1975:88), се определува како можност за предизвикување на слика кај адресатот за она што сака да го соопшти испраќачот, е основен предуслов за комуникацијата.

повеќезначност, како што се елипсата на пр. *Ќе пијам чај со мед и со млеко*, наспрема *Ќе пијам чај со мед и млеко*, полисемијата кај некој од елементите, на пр. *Пациентите на кои им се прави психоанализа се сè почести*, наспрема *Пациентите кои ги хипнотизираат психоаналитичарите се сè почести* (релативната замена *кои* е полисемна).

Со синтаксичката повеќезначност (треба да) се занимава граматиката. Агрикола (1969:14) смета дека граматиката меѓу другото треба да може да ја идентификува синтаксичката повеќезначност на ниво на површинска структура и на таквата конструкција да ѝ ги припише сите потенцијално коректно експлицирани структури, како и да може да ги открива причините за појавата на синтаксичката повеќезначност и, колку што е можно, само со помош на синтаксичките значења да одлучува за вистинската од двете или повеќето структури, односно да ги редуцира можните избори на минимум.

Заклучок

Поаѓајќи од дефинирањето на поимот и видовите повеќезначност, притоа повикувајќи се, пред сè, на научници од германската лингвистика и транслатологија се направи еден преглед на дефинициите и аспектите во дефинирањето на овој поим. Потоа се направи кус осврт во основните видови повеќезначност: лексичка, морфолошка, синтаксичка, семантичка, референциска, лажна и прагматска. Потоа се стави акцент на синтаксичката повеќезначност од повеќе аспекти, во зависност од кои таа се манифестира различно. На крај се направи кусо истражување во комуникациските акти за да се дојде до извесни начини на моносемирање на синтаксичката повеќезначност. За сето време се користеа различни методолошки пристапи, од кои доминираа аналитичкиот, егземпларниот, дескриптивниот и дефиницискиот.

Може да се заклучи дека иако човекот ретко ја препознава и ја идентификува повеќезначноста, таа е често присутна во секојдневните комуникациски акти, било во рецептивната или во перцептивната фаза. Ова особено важи за синтаксичките конструкции, со кои содржините не се искажуваат секогаш еднозначно и јасно. Притоа е многу важно за време на комуникацијата да се имаат предвид можните недоразбирања што би настапиле при едно најмало невнимание во односот на примената на синтаксичката повеќезначност. За да се одбегнат непријатни ситуации се оди кон примена на методите на нејзино моносемирање. Но ова не е секогаш случај, бидејќи понекогаш синтаксичката повеќезначност се применува со посебни индивидуални, поетски или рекламни цели, во вид на игри на зборови.

Користена литература

- [1] Agrikola, E. (1969). *Semantische Relationen im Text und im System*. Halle (Saale): Niemeyer.
- [2] Agrikola, E. (1968). *Syntaktische Mehrdeutigkeit (Polysyntaktizität) bei der Analyse des Deutschen und des Englischen*. Berlin: Akademie.
- [3] Engelkamp, J. (1973). *Semantische Struktur und die Verarbeitung von Sätzen*. Bern u.a.: Hueber.
- [4] Handwerker, B. (2004). Übersetzung und sprachliche Mehrdeutigkeit. In: Kittel, H./Frank, A.P./Greiner, N. (Hrsg.): *Übersetzung, Translation, Traduction, ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*. Volume 1. Berlin/New York: de Gruyter, 362-369.
- [5] Jäger, G. (1975). *Translation und Translationslinguistik*. Halle (Saale): Niemeyer.
- [6] Koller, W. (2001). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.
- [7] Eichler, W. (1984). *Deutsche Grammatik, Form, Leistung und Gebrauch der Gegenwartssprache*. Königstein: Athenäum.
- [8] Fries, N. (1980). *Ambiguität und Vagheit*. Tübingen: Niemeyer.
- [9] Lutzeier, P.R. (1985). *Linguistische Semantik*. Stuttgart: Metzler.
- [10] Маролова, Д. (2011). *Видови повеќезначност во македонскиот јазик*. Литературен збор 1 – 6, Скопје.
- [11] Meibauer, J. u.a. (2002). *Einführung in die germanistische Linguistik*. Stuttgart/Weimar: Metzler.
- [12] Pinkal, M. (1985). *Logik und Lexikon*. Berlin/New York: de Gruyter.
- [13] Schütze, J. (2009). *Modellierung von Kommunikationsprozessen in KMU-Netzwerken. Grundlagen und Ansätze*. Wiesbaden: Gabler.
- [14] Schwarz, M./Chur, J. (2001). *Semantik. Ein Arbeitsbuch*. Tübingen: Narr.
- [15] Wandruszka, U. (1997). *Syntax und Morphosyntax: Eine kategorialgrammatische Darstellung anhand romanischer und deutscher Fakten*. Tübingen: Narr.
- [16] Welke, K. (2007). *Einführung in die Satzanalyse*. Berlin/New York: de Gruyter Studienbuch.
- [17] Wiese, I. (1973) *Untersuchungen zur Semantik nominaler Wortgruppen in der deutschen Gegenwartssprache*. Halle/Saale: Niemeyer.